

**Рецензія на Національну доповідь про стан
і перспективи розвитку освіти в Україні**

(Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України; [редкол.: В.Г. Кремень (голова), В.І. Луговий (заст. голови), А.М. Гуржій (заст. голови), О.Я. Савченко (заст. голови)]; за заг. ред. В.Г. Кременя. – Київ: Педагогічна думка, 2016. – 448 с. – Бібліогр.: с. 21. – (До 25-річчя незалежності України)

**Recenzja raportu „Narodowy raport stanu
i perspektyw rozwoju edukacji na Ukrainie”**

**The review of „The National Report on Condition and Perspectives
of the Development of Ukrainian Education”**

У країнах Європейського Союзу розвиток освітньої галузі стає пріоритетним завданням кожної держави. Рівень освіти відображає реальний стан вітчизняної науки, ступінь демократизації суспільства, потреби ринку праці й можливості економічного розвитку країни, забезпечує якість у розвитку людського капіталу, підприємницьку діяльність, ціннісні культурні орієнтації та активну життєву позицію громадян. Запорука конкурентоспроможності освіти – це її наукове підґрунтя, що нині є складним конгломератом наук про освіту, педагогіки і психології. Особливо важливою є прогностична функція освіти, що забезпечується науково-аналітичним обґрунтуванням перспектив розвитку кожної освітньої галузі.

25 березня 2016 року загальними зборами НАПН України схвалено Стратегію розвитку Національної академії педагогічних наук України на 2016-2022 рр. Національна академія педагогічних наук України зусиллями науковців своїх відділень і академічних підрозділів розв’язує актуальні проблеми педагогічної науки і освіти, дбає про системний перспективний розвиток освітніх галузей, ставить завдання постійного моніторингу співвідношення державних і соціальних потреб в освіті, стану методологічного і психологічного забезпечення освітнього процесу.

Результати аналітичних розвідок учених НАПН України узагальнено у стратегічно важливому документі – Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні, створеній і виданій за загальною редакцією президента Національної академії педагогічних наук України В.Г. Кременя. Академія має значний досвід підготовки подібних науково-аналітичних документів, що містять опис стану галузі, виявлення проблем та рекомендацій з їх подолання. Особливістю Національної доповіді 2016 р. є значно ширший діапазон проаналізованих проблем – від державної освітньої політики і оновленого законодавства в галузі освіти до інформаційного забезпечення освіти; від науково-методичного і психологічного супроводу освітніх процесів до громадської думки про стан і розвиток освіти; від проблем виховання громадян-патріотів до європейської і світової інтеграції в галузі освіти.

У виданні здійснено всебічний аналіз стану і розвитку національної освіти за 25-річний період незалежності України, визначено актуальні проблеми освітньої сфери, виявлено причини їх виникнення, запропоновано науково обґрунтовані шляхи модернізації вітчизняної освіти в контексті глобалізації, європейської інтеграції та національної самоідентифікації.

Національна доповідь охоплює такі розділи: 1. Державна освітня політика в умовах глобалізації та євроінтеграції: уроки двадцятип'ятиріччя та оновлення законодавства. 2. Науково-методологічний та методичний супровід – ключова умова модернізації освіти. 3. Громадська думка щодо стану і розвитку освіти. 4. Дошкільна освіта: доступність і якість для кожної дитини. 5. Загальна середня освіта – основна ланка безперервної освіти. 6. Позашкільна освіта: додаткові можливості для розвитку особистості учня. 7. Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії. 8. Виховання активних і відповідальних громадян-патріотів. 9. Професійна освіта для потреб особистості, економіки, суспільства. 10. Вища освіта України – трансформаційні процеси, стан і перспективи розвитку. 11. Педагогічні та науково-педагогічні працівники, їх професійна підготовка і соціальна підтримка – головний чинник конкурентоспроможної освіти. 12. Освіта дорослих – невід'ємна складова освіти впродовж життя. 13. Післядипломна педагогічна освіта – важлива ланка професійного вдосконалення кадрів. 14. Психологічний супровід системи освіти як чинник особистісного та суспільного розвитку. 15. Інформатизація освіти – імператив її розвитку. 16. Європейська і світова інтеграція в галузі освіти – шлях до підвищення якості освіти. 17. Економіка освіти: основні напрями підвищення ефективності. 18. Бі-

бліотечно-інформаційне забезпечення освіти. Висновки: невідкладні дії, націлені в майбутнє. Список використаних джерел. Додатки: графіки, статистичні дані, соціологічні обстеження.

У Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні сформульовано головні завдання для всіх освітніх рівнів. Зазначено, зокрема, що *у дошкільній освіті* особливої уваги потребує рання дитяча освіта від 0 до 2 років, оскільки переважна більшість дітей цього віку здобуває першу освіту поза дитячими яслами, у родинному колі. Важливо також підготувати дітей передшкільного віку до початкової школи, де вільна гра поступається систематичному навчанню.

Початкова освіта набуває більшої самодостатності, завершуватиметься національним тестуванням учнів з української мови і математики. У Національній доповіді зазначається, що початкова школа має бути максимально наближена до місця проживання учнів.

Ставиться завдання збереження загального характеру базової середньої освіти, водночас наголошується на необхідності підвищення її ролі у підготовці учнів до свідомого та обґрунтованого вибору подальшої профільної освіти – академічної чи професійної. Завершення цього рівня освіти також має супроводжуватися загальнонаціональним тестуванням з основних предметів.

Обґрунтовано необхідність запровадження профільності середньої освіти – академічної (у загальноосвітніх ліцеях) та професійної (у професійних ліцеях або професійних коледжах). У зв'язку з конституційним правом і обов'язком здобуття повної загальної середньої освіти вибір строків її завершення рекомендовано залишити за здобувачами освіти впродовж життя, зберігаючи державні гарантії безоплатності та доступності. При цьому повна загальна середня освіта повинна бути 12-річною, а державна підсумкова атестація має проводитися на основі зовнішнього незалежного оцінювання.

Головним завданням спеціальної освіти залишається всебічне запровадження інклюзивної освіти як провідної парадигми сучасної освіти осіб з особливими потребами. Пропонується збереження можливості навчання дітей, які не можуть бути охоплені інклюзивною освітою, в спеціальних закладах.

У Національній доповіді позашкільна освіта розглядається як така, що сприяє особистісному розвитку учнів і є невід'ємною складовою цілісної освітньої системи. Наголошується на необхідності удосконалення цього важливого освітнього напрямку.

Професійна освіта має бути децентралізованою з державною підтримкою конституційних зобов'язань щодо надання відповідної освіти. Основними типами навчальних закладів цієї освіти мають стати одночи багатoproфільні професійні ліцеї та багаторівневі і багатoproфільні професійні коледжі.

У вищій освіті невідкладними завданням є подолання подрібненості та розпорошеності вищої школи, створення укрупнених регіональних університетів зі статусом національних, забезпечення реальної організаційної, академічної, кадрової та фінансової автономії вищих навчальних закладів і їхньої інтернаціоналізації, здійснення вищої освіти на основі досліджень.

В освіті дорослих, післядипломній освіті необхідно створити умови для органічного поєднання формальної, неформальної та інформальної складових освіти в цілісній і узгодженій освітній системі. Передбачено забезпечення акредитації освітніх програм та сертифікації навчальних курсів, їхнього кредитування та кодифікації, обліку в єдиній базі даних та шляхом запровадження персональної картки здобувача освіти впродовж життя від народження. Завдання полягає в тому, щоб національна система освіти дорослих, післядипломна освіта були зрозумілими для різних категорій громадян і визнаними в Україні.

У вихованні громадян важливо продовжити виконання Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, заходів щодо її реалізації, розроблених Інститутом проблем виховання НАПН України і схвалених колегією та затверджених наказом МОН України, а також Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки, затвердженої Указом Президента України.

У психологічному супроводі освіти посилюються фундаментальні засади, зростає роль їхньої прикладної адаптації й експериментальної перевірки, спрямованості на психологічну допомогу різним категоріям дітей і дорослих у здобутті освіти, зокрема переміщенням із зони антитерористичної операції. Модернізація освітньої системи, усіх її складових має проходити фахову психологічну експертизу.

Найголовніше завдання кадрового забезпечення освіти педагогічними і науково-педагогічними працівниками – це підняття їхнього соціального статусу, заробітної плати до рівня, що не нижчий середнього по країні. Фахова підготовка освітян має бути істотно вдосконалена і синхронізована з модернізацією освіти.

У Національній доповіді значна увага приділена інформаційному забезпеченню освіти. Сутнісна інформаційна природа освіти, становлення інформаційного суспільства, розвиток інформаційно-комунікаційних технологій зумовлюють необхідність розглядати сучасну інформацію, її доступність як змістову та процесуальну основу якісної освіти, головний освітній ресурс. Навчальні заклади різних типів мають бути оснащені новими комп'ютерними засобами, мати доступ до швидкісного Інтернету, сучасних електронних освітніх джерел.

У фінансовій підтримці освіти актуальною є оптимізація фінансових потоків між різними рівнями та галузями освіти. Ставиться завдання щодо подолання бюджетного недофінансування загальної середньої освіти, підвищення мотивуючої і стимулюючої ролі державного і місцевих бюджетів, реального запровадження багатоканальності фінансування, розширення права і відповідальності закладів щодо використання коштів. Система освіти має бути повною мірою адаптована до ринкової економіки України.

Важливу наукову і практичну цінність мають додатки до Національної доповіді, зокрема: 1. Освіті і розвиток людського потенціалу: Україна і світ. 2. Демографічні характеристики суспільного розвитку України. 3. Загальний контингент осіб, які систематично навчаються. 4. Дошкільна освіта. 5. Загальна середня освіта. 6. Спеціальна освіта. 7. Позашкільна освіта. 8. Професійно-технічна освіта. 9. Вища освіта. 10. Аспірантура і докторантура. 11. Кадрове забезпечення освіти. 12. Психологічний супровід освіти. 13. Науково-методологічний і методичний супровід освіти. 14. Фінансування освіти. 15. Розвиток матеріально-технічної бази освіти.

Реалізація завдань, обґрунтованих у Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні, сприятиме розвитку українського суспільства, зміцненню незалежності нашої держави, підвищенню добробуту громадян. Національна система освіти отримала новий потужний імпульс і для свого розвитку. За умови реалізації завдань Національної доповіді підвищиться якість української освіти, її конкурентоспроможність, зросте динамізм модернізації, а відтак прискориться входження України до когорти провідних країн Європейського Союзу.